

„EGZEMPLARZ OBOWIĄZKOWY”
CZASOPISMA W OROKACH JEDYKACH
В ПРОСВІТНІ РЯДИ

Однoднівка. Тисьмениця дня 8 грудня 1936 р. Tis'menica

ЯРОСЛАВ ДЗИНДРА.

„ПРОСВІТА“ й МИ.

„Ставаймо до нового діла,
Ставаймо всі: далекі й близькі —
І новий храм будуймо сміло
На споловілім пожариші“.
(М. Матійв-Мельник).

I.

Був час у нашої, українській історії, коли наші славні князі-завойовники очистили від ворогів Українську Землю, прибивали тризуба аж у Царгороді й черпали шоломами воду з Дону, а вдесятеро більшому ворогові заповідали наперед: „Іду на вас!“

Був час, коли Україні, що захищала Європу від навали диких орд, поклонялись другі народи, коли Українська Земля була Самостійною, Суверенною, Соборною Державою!

Та прийшов теж час — цілковитого занепаду, матеріальної й духової руїни, час вікового сну в неволі. А цей час залишив за собою темну пляму на національному житті українського народу. Цей час витиснув на чутливій душі українця п'ятно байдужности, зневіри й рабства. Колишній пан і слуга своєї Державности — став рабом чужого пана, став наймитом, що під канчуками гнув спину й лизав ноги за шматок хліба і юшку.

Бідний, поневіряний, кривджений, визискуваний і непорадний наш селянин — був погноєм і „тяглом у поїздах бистроїздних“ чужих панів.

І забув він — про славне минуле рідного краю, забув про славні дні України Святослава, Романа, Богдана, — вся слава України затерлася в пам'яті поколінь, що вирости в час кріпацького лихоліття й виховалася в панщизняному дусі. Почуття національної сили, ідеал Вільної України — був чужий і далекий для душі раба.

А причиною такого невідрадного стану — був цілковитий брак якоїнебудь освіти серед народу й економічна залежність.

Ці два боляки, ці два черви, що точили наш національний організм — протягом довгих століть — й довели націю майже до цілковитої затрати свого обличчя, свого „я“! Не тільки простолюддя, але й інтелігенція винародовлюється, а то й ділиться на два ворожі табори, що взаємно себе поборюють. Як грім ударили ворогів виступи двох геніїв України: Шашкевича й Шевченка, але їхні протести в обороні поневоленого народу — не дійшли до вух цього ж народу. Маса була несвідома того (бо була неграмотня) — й дрімала далі в кайданах.

6.18407932

II.

8. грудня 1868. року — це переломовий день у житті Українського Народу. В той день народилось Т-во „Просвіта“, що поставило собі за першу мету пізнання й просвіту народу — шляхом популярних видань із різних царин науки, опісля теж шляхом заснування філій і читалень та ведення ширшої діяльності в цілому краю.

Почалась праця над двигненням народу з темряви, над його культурним і економічним піднесенням.

Всю політичну, національну, суспільну, громадську, освітню й економічну працю серед українського бідного й незагосподареного народу — повела перша й одинока „Просвіта“, бо ні перед, ні довго після її заснування — не було ніякого іншого українського товариства. „Просвіта“ вела освітню працю, видаючи періодично книжечки для народу, підручники для шкіл із українською викладовою мовою, економічні праці, просвітні листки й вкінці систематично українське національне письменство від Котляревського.

„Просвіта“ вела також економічну діяльність, закладаючи дахівкарні, розвиваючи млинарський промисл і причинюючись до заснування наших економічних установ.

Щойно згодом, завдяки освідмлюючій праці й впливові „Просвіти“ — повстали всі інші товариства, як от: „Народня Торговля“, кооперативи, кредитові спілки, „Рідна Школа“, „Союз Українок“, „Дністер“, „Маслосоюз“, „Центросоюз“ і всі інші.

Коротко: „Просвіта“ — є матірю всіх наших і інших товариств і установ: вона дала їм життя. Не — будь „Просвіта“, не булоб і тих інших товариств.

„Просвіта“ — перша вказала сплячому в віковому сні українському Велитневі — ідею самостійности й неможности у власному державному храмі.

Цеж „Просвіта“ успішно ліквідувала неграмотність, спопуляризувала огненні заклики наших пророків, поетів і письменників, перетворила рабську психіку народу й видала найкращих синів України, що вибороти Батьківщині Славу і Волю!

III

Сьогодні — переломовий час, у якому змагаються супротивні ідеї, змагаються народи за першенство. Кожний народ — є сам ковалем своєї судьби. Переможе той нарі, що матиме найбільше ідейних, характерних одиниць, людей сильної волі, що не дадуть себе звести ворожим загіям на манівці зі свого правильного шляху, що веде націю до кращого завтра.

Цим правильним шляхом веде нас українців сьогодні „Просвіта“, що через освіту вказує нам нашу могутність в оперті тільки на власні сили, що вирабляє в нас сталий характер і сильну волю, пкекає громадські й національні чесноти й виховує вартісні одиниці що зумілиб гуртуватись довкруги спільного ідеалу й творити життя.

„Просвіта“ — виконує в нас сьогодні те, що деінде роблять десятки й сотки різних організацій, робить усе, щоб не остатися позаду — робить понад сили. Одначе — праця йшлаби, якшоб було більше фонду. В культурних краях усі товариства удержу-

ють освітників, що ведуть освітню працю й зводять до співпраці різні організації.

І в нас треба — загального зрозуміння, що всяка праця вимагає фондів. Правда, наше громадянство, головню селянство, починає щораз краще розуміти велику вагу тієї праці й не жаліє фондів.

Але сьогодні — ми мусимо збільшити свою жертвенність вдсятеро! Мусимо тямити, що в цей переломовий час дивляться па нас очі світу й оцінюють нас по нашій культурі (нашій мові, пісні) — але й теж по нашій жертвенності на народні цілі: чим культурніший народ — тим більше жертвує на народні цілі! Кожна наша місцевість, село чи місто, своєю масовою жертвенністю, головню в грудні на „Дар Просвіті“ — видасть собі свідощтво культури! Мусимо почуватися до обовязку жертвувати не тільки тоді, як до нас прийдуть, але завжди добровільно, коли хочемо й як хочемо!

Сьогодні ми критикуємо наших попередників, що не з'уміли вибороти дітям кращу долю! Отож тяммо, що нас критикуватимуть, а може й проклинатимуть наші діти й внуки за те що ми не дали їм належної освіти. Дарма, що стараємося придбати дітям нивку; цю нивку вони запропащать якщо не навчимо їх нових, кращих способів управи рілі, кооперації, ошадности, якщо не дамо їм освіти! Не говорімо несвідомо, мовляв, що мені з того прийде — й не жадаймо негайного овочу просвітянської праці! Не словом, але ділом! Не плачем, а мечем! „ставаймо до нового діла, ставаймо всі: далекі й ближчі“!! Чей після праці — м у с и т ь прийти овоч! Вірмо, що ще буде краще нам! А не нам, то нашим дітям, яким хіба бажаємо добра! Але — нумо до праці. браття! Виборім кращу долю нації, а тоді й самі заживемо в добробуті! Тільки — всі враз! Ставаймо друзі, всі: Наддніпрянці, Поліщуки, Волиняки, Гуцули, Бойки, Лемки!

Нас задріває віщий дух Шевченка: „Борітеся поборете“! Геть зневіру! „Вернуться ще тії стрільці Січовії“... Пробудіться ті, що ще спите і ті, що ще сліпі! Ми ось стукаємо до Вас і хочемо всіх пробудити, щоб усі заговорили про потреби „Просвіти“!

Не кривдимь метері всіх товариств — „Просвіти“! Єднаймось, діти України, під прапор „Просвіти“, що на ньому виписано: „Через освіту й виховання до Волі, до здвигнення власної хати“! Бо тільки:

„В своїй хаті — своя правда

І сила і воля!...”

Тисьмениця, 30 XI. 1936.

Н. НИКИФОРЧИН.

Творім сильний організаційний апарат!

Наші культурно-освітні товариства, З'окрема читальні „Просвіти“ переходять різні етапи розвитку: розвиваються, якщо мають ідейний фаховий провід, а упадають, якщо в проводі стоять люди, що дали себе вибрати на Загальному Зборі на те, щоб весь Божий рік пічого не робити й бути тільки мальованою фігурою.